

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی
گروه روان‌شناسی کودکان با نیازهای خاص

پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی کودکان با نیازهای خاص

**اثر بخشی بازی‌های توجهی بر میزان کارکردهای اجرایی کودکان با ناتوانی‌های
یادگیری عصب روان شناختی تحولی پیش از دبستان**

استاد راهنما:

دکتر مختار ملک‌پور

استاد مشاور:

دکتر سالار فرامرزی

پژوهشگر:

شیما قلمزن

مهرماه ۱۳۹۰

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقق موضوع این پایان‌نامه متعلق به دانشگاه اصفهان می‌باشد.

قدم :

دو و شان زرم، رروما م :

ای و دوشان ام : ، وو دم اشان : رچ، آن ، و غ گاشان ، نی کلاشان ورونی

روشان مرا می زرم وده و وارود.

مزررم :

مر بام ، واره ایاری ق وده و با و ر ش ، ت و اییدا زرم ارزان دا ات.

و قدم :

خاواده می و بی سانی دو شان دارم...

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی بازیهای توجهی بر میزان کارکردهای اجرایی کودکان پیش‌دبستانی با ناتوانی‌های یادگیری عصب- روان‌شناختی انجام گرفته است. روش پژوهش آزمایشی و از طرح پیش‌آزمون- پس‌آزمون با گروه کنترل استفاده شد. بدین منظور با توجه به ملاک‌های ورود به پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای از بین کودکان پنج تا شش سال شهر اصفهان تعداد ۲۰ نفر با ناتوانی یادگیری عصب- روان‌شناختی انتخاب و به تصادف در ۲ گروه کنترل و آزمایش گمارده شدند. مداخلات زودهنگام آموزشی- روان‌شناختی بر روی گروه آزمایش انجام گرفت. ابزارهای مورد استفاده عبارت از آزمون عصب‌روانشناختی کانرز، مقیاس هوش کودکان پیش از دبستان ریون و تست نپسی بود. داده‌های بدست آمده با روش آماری تحلیل کواریانس چند متغیری (مانکوا) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پژوهش نشان داد که بین عملکرد گروه آزمایش و کنترل در کارکردهای اجرایی تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P < 0/001$). نتایج پژوهش نشان داد که بازیهای توجهی بر میزان کارکردهای اجرایی همچنین توجه، زبان، حافظه، شناخت، عملکرد حس حرکت کودکان پیش‌دبستانی با ناتوانی‌های عصب‌روانشناختی- تحولی موثر می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: بازی‌های توجهی، کارکردهای اجرایی، ناتوانیهای یادگیری عصب- روان‌شناختی تحولی، کودکان پیش‌دبستانی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱	مقدمه	۱
۲-۱	شرح و بیان مساله	۲
۳-۱	اهمیت و ضرورت تحقیق	۵
۴-۱	اهداف پژوهش	۶
۱-۴-۱	هدف اصلی	۶
۲-۴-۱	اهداف فرعی	۶
۵-۱	فرضیه‌های پژوهش	۶
۱-۵-۱	فرضیه‌ی اصلی	۶
۲-۵-۱	فرضیه‌های فرعی	۶
۶-۱	متغیرهای پژوهش	۷
۷-۱	تعریف مفاهیم	۷
۱-۷-۱	تعریف مفهومی (نظری)	۷
۲-۷-۱	تعریف کاربردی (عملیاتی)	۸

فصل دوم: پیشینه پژوهش

۱-۲	ناتوانی یادگیری	۱۰
۱-۱-۲	مروری کوتاه بر تاریخ ناتوانی یادگیری	۱۰
۲-۱-۲	تعاریف ناتوانی‌های یادگیری	۱۱
۱-۲-۱-۲	تعریف دولت فدرال	۱۲
۲-۲-۱-۲	تعریف کمیته مشترک ملی در مورد ناتوانی‌های یادگیری	۱۲
۳-۲-۱-۲	تعریف انجمن مخصوص کودکان و بزرگسالان متبلا به ناتوانی‌های یادگیری	۱۲
۳-۱-۲	شیوع ناتوانی‌های یادگیری	۱۴
۱-۳-۱-۲	تفاوت‌های مربوط به جنس	۱۵
۴-۱-۲	علل ناتوانی‌های یادگیری	۱۶
۱-۴-۱-۲	نظریه محدود بودن زمان توجه و دقت	۱۶
۲-۴-۱-۲	نظریه اختلال‌های ظریف جزئی در سیستم اعصاب مرکزی	۱۶

۱۶.....	۳-۴-۱-۲ نظریه مشکلات ادراکی شناختی و عوامل عصب شناختی زیربنایی.....
۱۶.....	۴-۴-۱-۲ نظریه تأخیر در رشد.....
۱۷.....	۵-۴-۱-۲ نظریه خبرپردازی.....
۱۷.....	۶-۴-۱-۲ عوامل ارثی.....
۱۷.....	۷-۴-۱-۲ عوامل محیطی.....
۱۸.....	۵-۱-۲ انواع ناتوانیهای یادگیری.....
۱۸.....	۱-۵-۱-۲ ناتوانیهای یادگیری عصب روان شناختی/ تحولی.....
۱۹.....	۲-۵-۱-۲ ناتوانیهای یادگیری تحصیلی.....
۱۹.....	۶-۱-۲ رویکردهای ناتوانی یادگیری.....
۱۹.....	۱-۶-۱-۲ رویکرد ادراکی - حرکتی.....
۱۹.....	۲-۶-۱-۲ رویکرد زبان.....
۲۰.....	۳-۶-۱-۲ رویکرد بالندگی.....
۲۰.....	۴-۶-۱-۲ رویکرد شناختی.....
۲۱.....	۵-۶-۱-۲ رویکرد پزشکی، عصبی روانشناختی.....
۲۱.....	۶-۶-۱-۲ رویکرد روانی - آموزشی.....
۲۱.....	۷-۱-۲ پیش‌درآمدهای ناتوانی‌های یادگیری در سنین پیش‌دبستانی.....
۲۲.....	۸-۱-۲ شیوع ناتوانیهای یادگیری در کودکان پیش از دبستان.....
۲۲.....	۹-۱-۲ علل ناتوانیهای یادگیری در سنین پیش دبستانی.....
۲۲.....	۱-۹-۱-۲ اختلالات ادراکی - حرکتی.....
۲۸.....	۲-۹-۱-۲ اختلال در پردازش شنیداری.....
۳۰.....	۳-۹-۱-۲ اختلال در پردازش بینایی.....
۳۲.....	۴-۹-۱-۲ اختلال در حافظه.....
۳۳.....	۵-۹-۱-۲ اختلال در توجه.....
۳۴.....	۱۰-۱-۲ اختلال در زبان.....
۳۶.....	۱۱-۱-۲ مداخله‌ی زودهنگام.....
۳۷.....	۲-۲ بازی.....
۳۷.....	۱-۲-۲ نظریه‌های مختلف در مورد بازی.....
۳۷.....	۱-۱-۲-۲ نظریه کارایی یا نیروی اضافی.....

عنوان	صفحه
۲-۲-۲ نظریه تنش زدایی (رفع خستگی و تجدید نیرو).....	۳۸
۲-۲-۲ نظریه تکرار سیر تکامل (یا تجدید فعالیت نیاکان).....	۳۹
۲-۲-۲ نظریه پیش تمرین.....	۳۹
۲-۲-۲ نظریه‌ی تخلیه یا پالایش یا آرام کردن احساسات زیانبخش.....	۳۹
۲-۲-۲ نظریه‌ی جبران.....	۴۰
۲-۲-۲ نظریه دهلیز فعالیت‌های غریزی.....	۴۰
۲-۲-۲ نظریه پویایی دوران کودکی.....	۴۰
۲-۲-۲ نظریه‌ی درونسازی.....	۴۱
۲-۲-۲ نظریه‌های دینامیک.....	۴۱
۲-۲-۲ نظریه‌ی ملانی کلاین.....	۴۲
۲-۲-۲ نظریه‌ی آنا فروید.....	۴۲
۲-۲-۲ نظریه فردریچ فروبل.....	۴۲
۲-۲-۲ نظریه ماریا مونته سوری.....	۴۲
۲-۲-۲ نظریه سوزان ایساکس.....	۴۳
۲-۲-۲ نظریه لیوویگوتسکی.....	۴۳
۲-۲-۲ نظریه برونر.....	۴۳
۲-۲-۲ نظریه اریک اریکسون.....	۴۳
۲-۲-۲ نظریه اتورانگ.....	۴۳
۲-۲-۲ نظریه کارل راجرز.....	۴۴
۲-۲-۲ نظریه آدلر.....	۴۴
۲-۲-۲ طبقه‌بندی انواع بازی.....	۴۴
۲-۲-۲ طبقه‌بندی کارل گروس.....	۴۴
۲-۲-۲ طبقه‌بندی کرا.....	۴۴
۲-۲-۲ طبقه‌بندی فردریک سولومون پرز.....	۴۵
۲-۲-۲ طبقه‌بندی اشترن.....	۴۵
۲-۲-۲ طبقه‌بندی شارلوت بوهلر.....	۴۵
۲-۲-۲ طبقه‌بندی ژان پیاژه.....	۴۶
۲-۲-۲ طبقه‌بندی ژان شاتو.....	۴۶

عنوان	صفحه
۸-۲-۲ طبقه‌بندی الیزابت هارلوک.....	۴۶
۹-۲-۲ طبقه‌بندی سکایا.....	۴۷
۱۰-۲-۲ طبقه‌بندی اولین امویک.....	۴۷
۱۱-۲-۲ طبقه‌بندی برنارد اسپادگ.....	۴۷
۱۲-۲-۲ طبقه‌بندی پارتن.....	۴۸
۱۳-۲-۲ طبقه‌بندی لیندر.....	۴۸
۳-۲-۲ فواید بازی.....	۴۹
۳-۲ کارکردهای اجرایی.....	۵۱
۱-۳-۲ مولفه‌های کارکردهای اجرایی.....	۵۳
۲-۳-۲ بازداری رفتاری.....	۵۴
۳-۳-۲ خودکنترلی.....	۵۴
۴-۳-۲ عوامل موثر در اجرای خودکنترلی و بازداری.....	۵۶
۵-۳-۲ ساخت، روانی و کنترلی حرکتی.....	۶۰
۶-۳-۲ زمان.....	۶۰
۷-۳-۲ تحول کارکردهای اجرایی.....	۶۱
۸-۳-۲ کارکردهای اجرایی و اختلال یادگیری.....	۶۲
۴-۲ نتایج پژوهش‌های انجام شده در داخل و خارج کشور.....	۶۳
۱-۴-۲ نتایج پژوهش‌های انجام شده در داخل کشور.....	۶۳
۲-۴-۲ نتایج پژوهش‌های انجام شده در خارج از کشور.....	۶۴
فصل سوم: روش پژوهش	
۱-۳ مقدمه.....	۶۸
۲-۳ طرح پژوهشی.....	۶۸
۳-۳ جامعه‌ی آماری.....	۶۹
۴-۳ نمونه و روش نمونه‌گیری.....	۶۹
۵-۳ متغیرهای پژوهش.....	۶۹
۱-۵-۳ متغیرهای مستقل.....	۶۹
۲-۵-۳ متغیر وابسته.....	۶۹
۳-۵-۳ متغیر کنترل.....	۶۹

عنوان	صفحه
۶-۳ ابزار پژوهش	۷۰
۱-۶-۳ آزمون عصب روانشناختی نپسی	۷۰
۲-۶-۳ پرسشنامه ارزیابی ناتوانی‌های یادگیری عصب-روانشناختی کانرز	۷۳
۳-۶-۳ ماتریس‌های پیشرونده ریون رنگی کودکان	۷۴
۷-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها	۷۴
۸-۳ نمونه‌ی جلسات آموزشی بازی‌های توجهی	۷۴

فصل چهارم: نتایج پژوهش

۱-۴ یافته‌های توصیفی	۸۰
۲-۴ بررسی ویژگی‌های توصیفی گروه نمونه	۸۰
۳-۴ پیش فرض‌های آماری	۸۸
۱-۳-۴ پیش فرض تساوی واریانس‌ها	۸۸
۲-۳-۴ پیش فرض نرمال بودن توزیع نمرات	۹۲
۴-۴ بررسی استنباطی داده‌ها	۹۵
۱-۴-۴ فرضیه اصلی	۹۵
۲-۴-۴ فرضیه‌های فرعی	۹۷
۱-۲-۴-۴ فرضیه فرعی	۹۷
۲-۲-۴-۴ فرضیه فرعی	۹۸
۳-۲-۴-۴ فرضیه فرعی	۹۹
۴-۲-۴-۴ فرضیه فرعی	۱۰۱
۵-۲-۴-۴ فرضیه فرعی	۱۰۲

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۱-۵ مقدمه	۱۰۴
۲-۵ تبیین نتایج پژوهش	۱۰۵
۱-۲-۵ فرضیه اول: بازیهای توجهی بر میزان کارکردهای اجرایی کودکان با ناتوانیهای عصب روانشناختی موثر است.	۱۰۵
۳-۵ فرضیه‌های فرعی	۱۰۶
۱-۳-۵ فرضیه اول: بازیهای توجهی بر میزان توجه کودکان با ناتوانیهای عصب روانشناختی موثر است.	۱۰۶

۲-۳-۵	فرضیه دوم: بازیهای توجهی بر میزان عملکرد حسی - حرکتی کودکان با ناتوانی‌های یادگیری
۱۰۷	عصب روانشناختی موثر است.....
۳-۳-۵	فرضیه سوم: بازیهای توجهی بر میزان عملکردهای زبان (تلفظ، پردازش واجی، درک زبان و
۱۰۷	زبان بیانی) کودکان با ناتوانیهای یادگیری عصب روانشناختی موثر است.....
۴-۳-۵	فرضیه چهارم: بازیهای توجهی بر میزان عملکردهای حافظه و یادگیری کودکان با ناتوانیهای
۱۰۸	یادگیری عصب روانشناختی موثر است.....
۵-۳-۵	فرضیه پنجم: بازیهای توجهی بر میزان فرایندهای شناختی کودکان با ناتوانیهای یادگیری
۱۰۹	عصب روانشناختی موثر است.....
۴-۵	محدودیت‌های پژوهش.....
۱۱۰	پیشنهادات پژوهشی.....
۵-۵	پیشنهادات پژوهشی.....
۱۱۰	پیشنهادات کاربردی.....
۶-۵	پیشنهادات کاربردی.....
۱۱۱	پوست ۱.....
۱۱۲	پوست ۱.....
۱۱۹	منابع و مآخذ.....

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳ توصیف خرده آزمونه‌های حیطه کارکردهای اجرایی / توجه.....	۷۱
جدول ۲-۳ ضرایب پایایی به روش بازآزمایی حیطه‌ها و خرده آزمونه‌های نپسی بر روی کودکان ۴-۵	۷۲
سال (n = ۶۰).....	۷۲
جدول ۳-۳ ضرایب پایایی به روش بازآزمایی حیطه‌ها و خرده آزمونه‌های نپسی بر روی کودکان ۵-۶	۷۲
سال (n = ۶۰).....	۷۲
جدول ۴-۳ ضرایب پایایی به روش آلفای کرانباخ بر روی کودکان ۴-۵ سال (n=۶۰).....	۷۳
جدول ۵-۳ ضرایب پایایی به روش آلفای کرانباخ بر روی کودکان ۵-۶ سال (n=۶۰).....	۷۳
جدول ۱-۴ فراوانی توزیع متغیر هوش در دو گروه آزمایش و کنترل.....	۸۱
جدول ۲-۴ فراوانی توزیع متغیر سن در دو گروه آزمایش و کنترل.....	۸۱
جدول ۳-۴ نتایج مقایسه هوش دو گروه کنترل و آزمایش.....	۸۲
جدول ۴-۴ نتایج مقایسه سن دو گروه کنترل و آزمایش.....	۸۲
جدول ۵-۴ میانگین و انحراف معیار نمرات عملکردهای کودکان دارای ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون.....	۸۳
جدول ۶-۴ میانگین و انحراف معیار نمرات خرده مقیاسهای مشکلات توجهی کودکان دارای ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون.....	۸۴
جدول ۷-۴ میانگین و انحراف معیار نمرات خرده مقیاسهای عملکردهای زبان کودکان دارای ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون.....	۸۵
جدول ۸-۴ میانگین و انحراف معیار نمرات خرده مقیاسهای عملکرد حافظه و یادگیری کودکان دارای ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون.....	۸۶
جدول ۹-۴ میانگین و انحراف معیار نمرات خرده مقیاسهای کارکردهای اجرایی کودکان دارای ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون.....	۸۷
جدول ۱۰-۴ نتایج آزمون لوین در مورد پیش فرض تساوی واریانس‌های دو گروه.....	۸۸
جدول ۱۱-۴ ضریب همبستگی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با عملکردهای کودکان.....	۸۹
جدول ۱۲-۴ ضریب همبستگی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با خرده مقیاسهای مشکلات توجهی کودکان.....	۹۰
جدول ۱۳-۴ ضریب همبستگی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با خرده مقیاسهای عملکرد زبان کودکان.....	۹۱

۹۲	جدول ۴-۱۴ ضریب همبستگی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با خرده مقیاس‌های عملکرد حافظه و یادگیری کودکان.....
۹۲	جدول ۴-۱۵ ضریب همبستگی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با خرده مقیاس‌های کارکردهای اجرایی کودکان.....
۹۳	جدول ۴-۱۶ نتایج آزمون شاپیرو-ویلک در مورد نرمال بودن توزیع متغیرهای کارکردهای اجرایی، مشکلات توجه، عملکرد حسی حرکتی، توانایی شناختی، عملکردهای زبان، عملکرد حافظه و یادگیری و عاملهای آنها در دو گروه آزمایش و کنترل.....
۹۵	جدول ۴-۱۷ نتایج تحلیل کوواریانس تأثیر بازی‌های توجهی بر میزان کارکردهای اجرایی کودکان در دو گروه کنترل و آزمایش (با توجه به تست نپسی).....
۹۶	جدول ۴-۱۸ نتایج تحلیل Mancova در رابطه با تأثیر بازی‌های توجهی بر خرده مقیاس‌های کارکردهای اجرایی کودکان در دو گروه کنترل و آزمایش.....
۹۷	جدول ۴-۱۹ نتایج تحلیل Mancova در رابطه با تأثیر بازی‌های توجهی بر میزان مشکلات توجهی کودکان در دو گروه کنترل و آزمایش.....
۹۹	جدول ۴-۲۰ نتایج تحلیل Mancova تأثیر بازی‌های توجهی بر میزان عملکرد حسی حرکتی کودکان در دو گروه کنترل و آزمایش.....
۹۹	جدول ۴-۲۱ نتایج تحلیل Mancova در رابطه با تأثیر بازی‌های توجهی بر میزان عملکردهای زبان کودکان در دو گروه کنترل و آزمایش.....
۱۰۱	جدول ۴-۲۲ نتایج تحلیل Mancova در رابطه با تأثیر بازی‌های توجهی بر عملکردهای حافظه کودکان در دو گروه کنترل و آزمایش.....
۱۰۲	جدول ۴-۲۳ نتایج تحلیل Mancova تأثیر بازی‌های توجهی بر میزان توانایی شناختی کودکان در دو گروه کنترل و آزمایش.....

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

تشخیص و مداخله‌ی زود هنگام^۱ برای کودکان خردسال در معرض ابتلا به ناتوانی‌های یادگیری، مقوله‌ای جدید در حوزه‌ی ناتوانی‌های یادگیری است. کمیته‌ی مشترک ناتوانی‌های یادگیری (NJCLD)^۲، براساس یافته‌های پژوهشی از زمان انتشار اولین مقاله در سال ۱۹۸۵ تحت عنوان «ناتوانی‌های یادگیری کودک پیش‌دبستانی»، اصطلاح ناتوانی‌های یادگیری کودک خردسال^۳ یا «ناتوانی‌های یادگیری عصب روان شناختی/ تحولی^۴ را به کار برد و قوانینی برای تشخیص و مداخله‌ی زود هنگام این کودکان تصویب نمود (گارتلند و استروس نیدر^۵، ۲۰۰۷). کرک، گالاگر، آناستازیو و کلمن^۶ (۲۰۰۵)، ناتوانی‌های یادگیری در کودکان خردسال پیش از دبستان را «ناتوانی‌های یادگیری عصب روان شناختی/ تحولی» می‌نامند. ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی/ تحولی، شامل اختلالات زیست شناختی/ ژنتیکی^۷، اختلالات ادراکی - حرکتی^۸، اختلالات در

-
- 1- Early Identification and Intervention
  - 2- National Joint Committee on Learning Disabilities
  - 3- Neuropsychological/ Developmental Learning Disabilities
  - 4- Gartlan & Strosnider
  - 5- Kirk, Gallagher, Anastasiow, & Coleman
  - 6- Biological/ Genetic Disorders
  - 7- Perceptual- Motor Disorders

پردازش دیداری^۱، اختلالات در پردازش شنیداری^۲، اختلالات حافظه^۳، و اختلالات توجه^۴ است. به عبارت دیگر، ناتوانی‌های یادگیری عصب روان شناختی/ تحولی، به ایجاد مشکل در مهارت‌های پیش از دبستان بر می‌گردد و شامل آن گروه از مهارت‌های پیش نیاز است که کودک برای یادگیری موضوعات درسی به آن‌ها نیاز دارد. یکی از مشکلات کودکان پیش از دبستان دچار ناتوانی‌های یادگیری عصب روان شناختی/ تحولی کارکردهای اجرایی و توجه است (سیدمن، ۲۰۰۶، ترجمه عابدی، ۱۳۸۶)، که از جمله توانایی‌های مورد نیاز کودکان در زمینه یادگیری دروس مدرسه است. کارکردهای اجرایی برون دادهای رفتار را تنظیم می‌کنند و معمولاً شامل توجه، بازداری و کنترل محرکها، حافظه کاری انعطاف‌پذیری شناخت، برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی است (دنکلا، ۱۹۹۱، ۲۰۰۳، ترجمه عابدی ۱۳۸۶). توجه، به مجموعه‌ای از عملیات پیچیده ذهنی اطلاق می‌شود که شامل تمرکز کردن بر هدف یا درگیر شدن با آن، نگهداشتن یا تحمل کردن و گوش به زنگ بودن در یک زمان طولانی، رمزگردانی و ویژگیهای محرک و تغییر تمرکز از یک هدف به هدف دیگر است (سیدمن^۵، ۲۰۰۶). گاهی دانش‌آموزان دچار ناتوانی‌های یادگیری از طریق برنامه‌های تربیت بدنی انطباقی، آموزش حرکتی می‌بینند. این برنامه‌ها متناسب با نیازهای دانش‌آموزان دچار ناتوانی تعدیل شده است. بازی‌های پرجنب و جوش به دانش‌آموزان دچار ناتوانی‌های یادگیری کمک می‌کند تا با برنامه‌های یادگیری کلاس درس همگانی سازگار شوند. به طور مثال، فراخنای توجه دانش‌آموز را می‌توان از طریق بازی‌ها و فعالیت‌هایی جسمانی که مستلزم توانایی توجه فزاینده‌اند، گسترش داد (کراتی^۶، ۱۹۸۸).

۱-۲ شرح و بیان مساله

یادگیری ابزار عمده سازگاری انسان با محیط در حال تغییر خود است. اگر کودکان و نوجوانان امروز که دارای افکار پیچیده و پیشرفته‌ای هستند نتوانند به خوبی بیاموزند، بنابراین، نمی‌توانند خوب زندگی کنند (سیف نراقی و نادری، ۱۳۸۱). از آنجا که سرعت رشد در سنین خردسالی تقریباً قابل پیش‌بینی نمی‌باشد، مریبان معمولاً از نسبت دادن مطلق و قطعی ناتوانی‌های یادگیری به کودکان پیش دبستانی، که به نظر می‌رسد دچار ناتوانی یادگیری باشند، آگاه دارند. آنها ترجیح می‌دهند این کودکان را با عناوین غیرقطعی نظیر تاخیر در رشد مشخص

1- Visual Processing Disorders
 2- Auditory Processing Disorders
 3- Memory Disorders
 4- Attention Disorders
 5- Seidman
 6- Cratty

کنند. تحقیقات نشان می‌دهد که مداخله درمانی برای کودکان خردسال بسیار موثر است و کوشش‌های آموزشی بازده بالایی دارند (بیلی^۱ و والری، ۱۹۹۲).

از جمله ویژگیهایی که در کودکان پیش از دبستان دچار ناتوانیهای یادگیری مشاهده می‌شود، می‌توان به تاخیر در رشد حرکتی، تاخیرهای زبانی، اختلالهای گفتاری و رشد شناختی و مفهومی ضعیف اشاره کرد. تحقیقات بسیاری، عملکرد ضعیف کودکان دچار ناتوانیهای یادگیری عصب روان‌شناختی تحولی را در کارکردهای اجرایی و توجه نشان داده‌اند کارکردهای اجرایی مهارتهایی هستند که به فرد کمک می‌کنند تا تصمیم بگیرد چه نوع فعالیت‌ها یا اهدافی مورد توجه قرار بگیرند، کدامیک انتخاب گردند و چگونه رفتارها سازماندهی و برنامه‌ریزی گردند (داوسن و گویرا^۲، ۲۰۰۴؛ والرا و سیدمن، ۲۰۰۶). به عبارت دیگر کارکردهای اجرایی، کارکردهای شناختی و فراشناختی هستند که مجموعه‌ای از توانایی‌های عالی شامل خودگردانی، بازداری، برنامه‌ریزی راهبردی، انعطاف شناختی و کنترل تکانه را به انجام می‌رساند. در واقع، کارکردهایی همچون سازماندهی، تصمیم‌گیری، حافظه کاری، کنترل حرکتی، احساس و ادراک زمان، پیش‌بینی آینده، بازسازی، زبان درونی و حل مساله را می‌توان از جمله مهمترین کارکردهای اجرایی عصب شناختی دانست که در زندگی و انجام تکالیف یادگیری و کنش‌های هوشی به انسان کمک می‌کند (بارکلی، ۱۹۹۸؛ دنکلا^۳، ۲۰۰۳). تعدادی از محققان از جمله رینولدز^۴ (۱۹۸۴)، پنینگتون^۵ و همکاران (۱۹۹۳)، فلچر^۶ و همکاران (۱۹۹۴)، بوم^۷ و همکاران (۲۰۰۴)، والرا^۸ و سیدمن (۲۰۰۶)، سیدمن (۲۰۰۶)، سوانسون^۹ و ژرمن^{۱۰} (۲۰۰۷) در تحقیقات خود نشان داده‌اند که کودکان پیش‌دبستانی دچار ناتوانیهای یادگیری در مقایسه با کودکان عادی در آزمون‌های سنجش کارکردهای اجرایی و توجه، عملکرد ضعیفی دارند. اگر این کودکان طی سالهای اول زندگی‌شان، قبل از مواجه شدن با شکست تحصیلی، شناسایی شوند، می‌توان مداخله‌ای زودرس مفیدی را در اختیار آنها قرارداد (فلچر و فورمان^{۱۱}، ۱۹۹۶). تحقیقات مارس، مک لوکی، شوارتز و سینی^{۱۲} (۲۰۰۷)، فیشر، بارکلی، اسمالیش و فلچر^{۱۳}

1- Bayley

2- Dawson&guare

3- Denckla

4- Reynolds

5- Pennington

6- Fletcher

7- Bohm

8- Valera

9- Swanson

10- German

11- Foorman

12- Mares,McLuckie,Schwartz&Saini

13- Fisher,Barkley,Smallish&Fletcher

(۲۰۰۵)؛ گلدبرگ و همکاران^۱ (۲۰۰۵) نشان داده‌اند آموزش کارکردهای اجرایی در افزایش توجه موثر بوده است. پژوهش‌های متعددی یک یا چند مؤلفه از کارکردهای اجرایی را در میان کودکان دارای اختلال‌های یادگیری مورد بررسی قرار داده‌اند. برای مثال، علیزاده و سلطانی (۱۳۸۵) دریافتند که دانش‌آموزان دارای اختلال ریاضی، در کارکردهای بازداری، تصمیم‌گیری-برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی ضعیف‌تر از دانش‌آموزان بدون اختلال ریاضیات هستند. ضعف انعطاف‌پذیری یا درجا ماندگی با توانایی ریاضیات رابطه معکوس دارد (بول و سریف^۲، ۲۰۰۱) و چنین وضعیتی را می‌توان از دوران پیش‌دبستانی صحیح دانست. چرا که توانایی کودکان پیش‌دبستانی در مؤلفه‌های کارکردهای اجرایی، هم‌چون حافظه کاری، کنترل بازداری و توانایی تبدیل، می‌تواند توانمندی آنها را در ریاضیات در سال‌های بعد به خوبی پیش‌بینی کند (اپسی^۳ و همکاران، ۲۰۰۴). بنابراین، با توجه به این موضوع ضرورت استفاده از برنامه‌های مداخله‌ای در جهت رفع و یا کاهش مشکلات کارکردهای اجرایی مشخص می‌شود. در این رابطه بازی‌های توجهی سهم به‌سزایی در تقویت توجه در این کودکان دارد. قسمت عمده رفتار انسان از یادگیری او نشأت می‌گیرد و یادگیری خود یک فرایند شناختی است طوری که کودک هنگام بازی از راه دستکاری اشیاء و تماس با محسوسات، حقایق را کشف کرده و از این راه تجربه می‌آموزد و مواجهه شدن با واقعیت او را به تفکر و تعمق وادار می‌دارد و بدین ترتیب وسعت فکر، توانایی و دقت در او افزایش می‌یابد (محمد اسماعیل، ۱۳۸۵). مطالعات نشان می‌دهند که یک رابطه مثبت بین بازی و بهبود توجه، مهارت‌های برنامه‌ریزی^۴ و نگرشها^۵ (مک کیون^۶ و زانس، ۲۰۰۱؛ اسمیلانسکی^۷ و شفیتیا، ۱۹۹۹)، دیدگاه‌گیری^۸ (بارنز^۹ و برینرد^{۱۰}، ۱۹۷۹)، خلاقیت و تفکر واگرا^{۱۱} (هلمز^{۱۲} و گیگر^{۱۳}، ۲۰۰۲؛ پپلر^{۱۴}، ۱۹۸۲؛ ساتون-اسمیت^{۱۵}، ۱۹۹۷) بینش^{۱۶} (راس، ۲۰۰۶) و رشد زبان (کلاوسون^{۱۷}، ۲۰۰۲؛ کریسی، جارویس و برک^{۱۸}، ۱۹۹۸؛ هاوز، درویگ و

-
- 1- Goldberg&et all
  - 2- Bull& Scerif
  - 3- Epsy
  - 4- planning skills
  - 5- attitudes
  - 6- McCune& Zanes
  - 7- Smilansky & Shefatya
  - 8- perspective taking
  - 9- Burns
  - 10- Brainerd
  - 11- divergent thinking
  - 12- Holmes
  - 13- Geiger
  - 14- Pepler
  - 15- Sutton- Smith
  - 16- insight
  - 17- Clowson
  - 18- Creasy& Jarvis& Berk

متسون^۱، ۱۹۹۴) وجود دارد. بازی برای رشد مهارت‌های شناختی اساسی، ضروری است (به نقل از مک کلینتاک^۲، ۲۰۰۹). با توجه به اهمیت موضوع در این تحقیق سعی شده است که اثر بخشی بازی‌های توجهی بر میزان کارکردهای اجرایی کودکان با ناتوانیهای عصب روان‌شناختی پیش از دبستان مورد بررسی قرار گیرد.

۱-۳ اهمیت و ضرورت تحقیق

دوره‌ی اول کودکی برای همه کودکان سالهای سرنوشت‌ساز است. و از آنجا که ناتوانی‌های یادگیری قابل مشاهده نیستند، اغلب دیر شناسایی می‌شوند. تشخیص این اختلال برخی اوقات به دلیل متفاوت بودن اختلال و متنوع بودن ویژگی‌ها، مشکل‌تر هم می‌شود. اما برای کودکی که از نظر ذهنی، فیزیکی، رفتاری، رشدی یا خصوصیات یادگیری انحراف‌هایی از هنجار دارد، این سالها تعیین‌کننده‌تر و حساس‌تر است.

کودکان پیش‌دستانی دچار ناتوانیهای یادگیری احتمالاً ناهمخوانی‌هایی را بین تحول زبان، تحول شناختی، تحول مهارت‌های بینایی و حرکتی از خود نشان می‌دهند. بنابراین این شاید لازم باشد مداخلات به موقع، قبل از اینکه کودک در زبان، خواندن یا ریاضیات دچار افت تحصیلی شود در سه زمینه تحولی که اشاره شد انجام گیرد. این اعتقاد وجود دارد مداخله برای تنظیم برنامه‌های درمانی برای کودکان دارای ناتوانی یادگیری ممکن است در دوران پیش از دبستان حتی در دوران دبستان ارزشمند باشند. لذا در این تحقیق اثر بخشی بازیهای توجهی بر میزان کارکردهای اجرایی کودکان با ناتوانیهای یادگیری عصب روان‌شناختی پیش از دبستان به کار برده می‌شود. لذا با توجه به این موضوع، به کارگیری روش‌های درمانی و شیوه‌های آموزشی مناسب جهت کمک به این گروه از کودکان ضروری به نظر می‌رسد، بنابراین چنانچه یافته‌های این پژوهش نشان داد که بازیهای توجهی در کاهش مشکلات کودکان دارای ناتوانی یادگیری موثر باشد، می‌تواند به تحکیم نظریه‌ی موجود کمک کند و موجب افزایش اطلاعات نظری جامعه پژوهش‌گران و تعمیم‌پذیری تحقیقات قبلی شود. از لحاظ کاربردی، بهبود عملکرد کودکانی که مبتلا به اختلال عصب روان‌شناختی هستند می‌تواند توجه بیشتر دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت را به نقش بازیهای توجهی در امر یادگیری معطوف سازد.